

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ДИЗАЙНУ

Субочев Олексій Валерійович

УДК 338.45

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Спеціальність: 08.07.01 – економіка промисловості

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті технологій та дизайну Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Столяров Василь Феодосійович,
Київський Національний університет технологій та
дизайну МОН України, завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кухленко Олег Васильович,
Рада по вивченню продуктивних сил України
НАН України, завідувач відділом інвестиційної
діяльності

кандидат економічних наук, с.н.с.
Шкворець Юрій Філімонович,
Науково-дослідний економічний інститут
Мінекономіки України, завідувач відділом
інвестиційної, інноваційної політики та
державних цільових програм

Провідна установа: Інститут економіки промисловості НАН України,
відділ проблем управління виробництвом, м. Донецьк

Захист відбудеться “31” травня 2006 р. об 11 годині 00 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К26.102.05 Київського національного університету технологій та дизайну МОН України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського національного університету технологій та дизайну Міністерства освіти і науки України за адресою: 01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2.

Автореферат розісланий “29” квітня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
д.е.н., професор

О.Ю. Чубукова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасній українській економіці промислові підприємства, виходячи з їх ролі у створенні валового внутрішнього продукту (ВВП), посідають особливе місце у системі організації національного виробництва. Після ліквідації системи галузевого управління економіко-відтворювальними процесами в народному господарстві України та розпаду переважної більшості виробничих і науково-виробничих об'єднань під час їх роздержавлення і приватизації промислові підприємства залишилися чи не єдиним типом виробничих організацій у вітчизняній економіці.

Після майже двократного (48,9 %) падіння реального виробництва промислової продукції в Україні впродовж 1991–1999 рр., зумовленого адаптацією відповідних підприємств до пострадянських умов господарювання, в наступні 6 років відбувалося зростання виробничої активності в промисловому секторі української економіки. Однак це зростання за своїм характером виявилось відновлювальним, оскільки переважно забезпечувалося промисловими підприємствами завдяки раніше створеним виробничим потужностям і підготовленої робочої сили.

Відновлювальне промислове зростання, хоча як засвідчує світовий досвід, і демонструє високі темпи на початковому етапі, що пов'язане з низькою вихідною базою обчислення, проте за своєю природою є затухаючим. Останнє, зокрема, підтверджується офіційними статистичними даними про динаміку промислового виробництва в Україні в 2005-му – початку 2006 рр.

Вичерпування джерел відновлювального промислового зростання в Україні висуває на перший план проблему забезпечення подальшого економічного розвитку країни, який виходить за межі власне відновлення виробничої активності вітчизняних промислових підприємств. Тобто йдеться про генерування такого промислового зростання, яке базується не на залученні відповідними підприємствами старих виробничих ресурсів, а на їх інноваційному переозброєнні, забезпечуваному інвестиційно-інноваційною діяльністю.

Проблемам організації та здійснення інвестиційно-інноваційної промислових підприємств як суб'єктів ринку присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних дослідників як В.Александрова, О.Алимов, О.Амоша, Ю.Бажал, П.Беленький, В.Геєць, Н.Гончарова, О.Лапко, Б.Малицький, С.Онишко, В.Осецький, В.Столяров, А.Сухоруков, Л.Федулова, Д.Черваньов, В.Аньшин, І.Гурков, М.Гусаков, Т.Єфіменко, В.Івченко, В.Кабаліна, Н.Круглов, М.Личагін, В.Мединський, А.Пригожин, А.Тодосійчук, Е.Уткін, С.Шевченко, Н.Альтер, Д.Арчибуджі, Д.Артур, С.Бейкер, Р.Бургелман, Т.Бернс, Р.Дафт, Ф.Даманкур, П.Дракер, Б.Лундвалл, С.Маєрс, А.Над, Р.Нельсон, Е.Робертс, Д.Тіс, М.Тушман, Б.Твісс, С.Уінтер, С.Харрисон.

Разом з тим механізм активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств повинен базуватися на загально визнаній теорії інвестицій, а не замінюватись різними альтернативними концепціями.

Не приведені до загального знаменника існуючі підходи до оцінки ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств. Неоднозначним є уявлення про специфіку цієї діяльності у пострадянській перехідній економіці. Рекомендації та пропозиції щодо підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств здебільшого мають фрагментарний характер. Сукупність відмічених обставин обставини і зумовила обрання теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати, теоретичні положення та висновки проведеного дослідження були використані при виконанні наступних науково-дослідних робіт, здійснених в Київському національному університеті технологій та дизайну МОН України, а саме “Проблеми розвитку промислових підприємств на інноваційних засадах” (номер державної реєстрації 0105U007596, 04.2005 – 11.2005). До звіту з цієї теми включено наукові розробки автора щодо інноваційних підходів в системі антикризового управління.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка концептуальних положень, рекомендацій і пропозицій щодо підвищення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств на основі виявлених тенденцій їх розвитку та формування інституціональних передумов переходу на інноваційну модель.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні вирішувались такі завдання:

- систематизувати сутність інновацій і інвестицій у складі вихідних понять науково-технічного прогресу;
- визначити сутність, форми і зміст інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств як економічної категорії;
- узагальнити принципи та методи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств;
- виявити специфіку впливу інституціонального ринкового середовища на інноваційно-інвестиційну діяльність промислових підприємств;
- розкрити етапи становлення державної інноваційної політики з одночасним з'ясуванням позитивних та негативних чинників;
- здійснити оцінку стану наукового та фінансового забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств;
- провести комплексний аналіз динаміки та структури джерел інвестування інноваційної діяльності промислових підприємств;
- розробити концептуальні положення щодо підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств;
- обґрунтувати рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення форм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислових підприємств;

- обґрунтувати функції фінансового ринку у забезпеченні інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств;
- обґрунтувати пропозиції щодо впровадження механізму венчурного фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств на засадах зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є форми, методи та організація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств.

Предметом дослідження виступають передумови ефективної інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств.

Методи дослідження. Як пізнавальні інструменти у цьому дослідженні використовувалися розроблені в економічній науці та менеджеристві концепції фірми, інвестицій, інновацій; мікро- та макроекономічний підходи; діалектика загального та особливого; системний аналіз, економіко-математичне моделювання; статистичний аналіз, зокрема методи багатомірних групувань, метод пробіт-регресії, метод рангової регресії Спірмена та інші.

Інформаційними джерелами дослідження були опубліковані наукові монографії та статті відповідної спрямованості, законодавчі та інші нормативно-правові акти, статистичні матеріали офіційних урядових структур, оприлюднені матеріали міжнародних організацій, результати опитувань.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження, яке виносить на публічний захист, полягає у наступному:

вперше :

- визначена сутність та зміст інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, як економічної категорії, об'єднуючими властивостями якої є характеристики: ринку інновацій та ринку інвестицій, інтереси інноваторів та інтереси інвесторів, складові інвестиційно-інноваційної інфраструктури;

- узагальнена система принципів та методів оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств з визначенням системи зведених, основних та окремих показників виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності;

- класифіковано джерела інвестування інноваційної діяльності промислових підприємств з урахуванням їх вартості на українському ринку;

- проаналізовано інноваційно-інвестиційні стратегії промислових підприємств в залежності від стадії життєвого циклу інвестицій за ознаками: стратегія оновлення, стратегія проникнення, стратегія наступу, стратегія захисту, стратегія відходу з ринку;

дістало подальшого розвитку:

- класифікація інноваційно-інвестиційних стратегій промислових підприємств за наступними ознаками: за ступенем ризикованості – превентивна, за ступенем залежності від джерел інвестиційних ресурсів – змішаного фінансування, за типом інновацій та ступенем її розробленості – опори на власні сили, за періодом планування інвестицій в інновації –

середньострокова, за ступенем участі підприємства в інноваційному процесі – помірно-наступальна;

- алгоритм аналізу спроможності та готовності промислового підприємства до інноваційного розвитку з визначенням відповідних факторів (економічних, ресурсних, соціальних, фінансових та факторів державного регулювання) та характеристик готовності підприємства (економічна готовність, виробнича, правова, психологічна);

удосконалено:

- підходи щодо комерціалізації нововведення та організації інноваційного процесу шляхом врахування інноваційного лагу, що надає можливість ефективніше виходити на ринок інновацій;

- систему фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств: фундаментальне дослідження – бюджетні кошти фінансування наукових закладів; дослідно-конструкторські роботи – бюджетні програми, власні кошти підприємств; серійне виробництво – кошти підприємства залучені та запозичені; комерціалізація нововведення – венчурні фонди;

рекомендується:

- стимулювати розвиток нових форм взаємодії та науково-технічного співробітництва наукових установ та промислових комплексів, які діють як технопарки, технополіси, науково-промислові комплекси різних видів, між фірмові стратегічні альянси в ефективні форми управління циклом “наука – техніка - виробництво”.

Наукове і практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації положення, зроблені висновки та розроблені рекомендації забезпечують приріст знання з досліджуваного предмету в частині тих міркувань, які містять наукову новизну.

Результати досліджень використано під час розробки ресурсозберігаючого типу виробництва та механізму управління інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств: ТОВ “Сумикамволь” (дов. № 01-2/141/1 від 06.04.2006р.) та ТОВ “Коростишівльон” (дов. № 25/1 від 06.04.2006 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Київського національного університету технологій та дизайну, Київського національного економічного університету МОН України при викладанні навчальних дисциплін: “Інвестування”, “Фінанси підприємств”, “Фінансове планування та бюджетування”, “Державне регулювання економіки” та “Фінансовий менеджмент”.

Особистий внесок здобувача. Викладені у дисертації положення, висновки та рекомендації сформульовані особисто автором і є його науковим доробком. Дисертація є одноосібно виконаним здобувачем дослідженням.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні наукові положення, які містяться в дисертації, доповідалися на науково-практичних конференціях: “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”, м. Донецьк (2003

р.), “Проблеми розвитку фінансової системи України і Криму”, м. Сімферополь (2004р.), “Перспективи економічного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів”, м. Чернівці (2006 р.) та на щорічних науково-практичних конференціях КНУТД на протязі 2002 – 2006 років.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлені у 4 наукових публікаціях у виданнях, які визначені ВАК України як фахові, а також в тезах конференцій. Загальний обсяг публікацій – 1,22 обл. вид. арк..

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних літературних джерел з 153 найменувань, 1 додаток. Загальний обсяг дисертації 175 сторінок, який включає 28 таблиць, 16 рисунків і 36 формул.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі „**Теоретики-методологічні засади інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств**” Перехід вітчизняних промислових підприємств на ринкові засади відтворення відбувається через скорочення життєвого циклу товарів, появу нових різнохарактерних технологій їх виробництва. В цих умовах переможцями у конкурентній боротьбі виявляються ті підприємства, які будуватимуть свою діяльність на основі інноваційного підходу та демонструватимуть інноваційну активність.

В дисертації для реалізації завдань дослідження інновації визначені як здійснення цільових змін у функціонуванні підприємства:

освоєння нових виробів або якісні зміни в існуючих výroбах; освоєння нових методів виробництва і розподілу товарів; освоєння нових ринків збуту; віднаходження нових джерел залучення факторів виробництва; освоєння нових форм кадрової роботи; впровадження нових методів і стандартів управління, зміна його структур; реалізація нових чи змінених орієнтирів (цільової функції) підприємства; освоєння нових джерел (схем) отримання коштів, впровадження нових методів обліку і використання активів підприємства; реалізація нових способів взаємодії з „акторами” оточення – споживачами, постачальниками, конкурентами, владними органами, „центрами впливу”.

Встановлено, що не всі промислові підприємства, які вдаються до інновацій є інноваційними і що інноваційність промислового підприємства прямо не пов’язана з ефективністю його діяльності.

У зв’язку з цим запропоновано поділяти підприємства на:

- „статичні” – такі, що не здійснюють систематичних інновацій, проте можуть стало відтворюватися у разі збереження умов цього відтворення;
- „інноваційні” – такі, що виявляються здатними передбачувати проблеми і можливості і формувати відповіді для адаптації до змін в оточуючому середовищі; навчатися, тобто сприймати знання з оточуючого

середовища, власного досвіду та історії; генерувати адекватні ситуації нестандартні рішення; експериментувати, тобто тестувати нові ідеї та рішення; ризикувати, тобто інвестувати в нові продукти і процеси в умовах невизначеності не через безвихідність, а внаслідок прагнення до досконалості;

– „такі, що навчаються” – підприємства, які пристосовуються до оточуючого середовища, що змінюється, виявляються здатними критично оцінювати існуючі „зразки господарювання” та створювати нові й таким чином включаються у так зване „двоконтурне навчання”;

– „самовідроджуванні” – такі, що виявляють здатність до стратегічного пере позиціювання; критично оцінювати і змінювати умови функціонування, в яких вони перебувають; вчитися тому, як по-новому вчитися (трьохконтурне навчання) і відтворювати себе через навчання та адаптацію.

Переважає більшість українських промислових підприємств, які „залишилися на плаву” під час пострадянських господарських трансформацій, можна віднести до класу таких, які самовідродилися, що, звичайно не знімає з порядку денного питання розбудови стійких механізмів забезпечення їх інноваційної поведінки і підвищення на цій основі рівня конкурентоспроможності.

Необхідність вирішення цього питання зумовлюється тим, що за даними Держкомстату України, частка таких вітчизняних промислових підприємств, які впроваджують інновації (продуктові і процесні), за останні 10 років постійно скорочується: з 22,9% у 1995р. до 10,3% в 2005 р.

З них проводили комплексну механізацію і автоматизацію виробничих процесів – 2,9% в 1995 р. і 2.2% в 2004 р.; впроваджували нові технології – відповідно 8,4 і 3.3%, в тому числі безвідходні та ресурсозберігаючі – 3,4 і 1,5%. Скорочувалась також питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції – з 9,4% у 2000 р. до 5,6% у 2004 р.

Врешті-решт, така динаміка інноваційної активності промислових підприємств не могла негативно не позначитися на темпах посткризового промислового зростання в Україні, започаткованого з другої половини 1999 р., які скоротилися з 12,5% в 2004 р. до 3, 1% в 2005 р.

Дослідження економічної динаміки промислових підприємств при моделюванні ендогенного економічного зростання засвідчило пряму залежність між інноваційно-інвестиційною активністю товаровиробників і приростом/падінням ВВП.

В роботі встановлено наявність тісної залежності між інвестиціями та інноваціями, яка виражається в тому, що перші, будучи ресурсом відтворення капіталу як цінності, яка генерує потік доходу, здатні виконувати це своє призначення лише через матеріалізацію в інноваціях, інакше матиме місце ефект, так званого, віртуального капіталовідтворення.

Характерною ознакою віртуальності капіталовідтворення в українській економіці взагалі та промисловості зокрема є той факт, що коли в розвинених країнах капіталізація нормально працюючих підприємств, як правило є вищою

за балансову, то в нашій країні – навпаки. Крім того, в економічно розвинених країнах динаміка фіктивного капіталу, як правило повторює тенденції руху реального капіталу, втіленого в об'єктах виробничого призначення, що підтверджується фундаментальним аналізом цінних паперів. І навпаки, в українській економіці, в т.ч. у промисловості тенденції руху фіктивного і реального капіталу, як правило не співпадають.

Така ситуація зумовлена, окрім іншого, тим, що із загального обсягу капіталовкладень, спрямованих у вітчизняну промисловість, лише 16% йде на фінансування реалізації інноваційних (науково-технічних) проектів. До того ж частка капіталовкладень у види промислової діяльності, що є інвестиційно орієнтованими (наприклад, машинобудування) є значно меншою (11,8% в цілому і 8,3% у машинобудування) порівняно з відповідним показником по тих видах економічної діяльності, що представлені паливно-сировинними та галузями первісної обробки (51,2%).

В роботі з'ясовано, що інституціональне ринкове середовище сприяє інвестиційно-інноваційній діяльності в економіці лише за умови структурно-технологічної однорідності останньої, якою є національні господарства високорозвинених країн.

У технологічно ж неоднорідних економіках, до яких належить і українська, через відсутність в них єдиної системи рівноважних цін ринкові інститути, які призначені забезпечувати координацію дій господарюючих суб'єктів за ціновими сигналами, не спрацьовують. Свідченням цього є той факт, що переважна більшість вітчизняних промислових підприємств, будучи нині зануреними у майже ринкове середовище, демонструють далеко не інноваційну поведінку. В роботі доведено, що інноваційна та інвестиційна діяльність промислових підприємств в реальному секторі економіки повинна здійснюватись в органічній єдності (рис. 1).

В другому розділі роботи **“Тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств в Україні”** розкрито становлення механізму державної інноваційної політики у формуванні ринку високих технологій, визначено елементи та складові наукового та фінансового забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств з аналізом динаміки та структури джерел інвестування їх інноваційної діяльності.

Рис.1 Схема інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств

Результати опитування керівництва 579 відповідних великих і середніх українських промислових підприємств (без ПЕК), проведеного на початку 2004 р. дослідниками МФК за сприяння ЕЕУС-Росія і GDN засвідчили, що до технологічних інновацій вдавалися 30% від загальної кількості підприємств промисловості, продуктових інновацій – 63% підприємств. Така самооцінка є значно вищою за офіційні дані: Держкомстат України в 2003 р. визначив лише 16,5% підприємств промисловості, які здійснювали інновації. У 1998–2004 рр. обсяг інвестицій в основний капітал промисловості у фактичних цінах зростав значно швидше за інноваційні витрати.

„Інноваційними” підприємствами вважалися такі, де здійснювалися „продуктові” (розробили нові види продукції чи вдосконалювали існуючі) або „технологічні” (модернізували існуючі та створювали нові технології) інновації. В 2003 році лише 36% підприємств, які здійснювали технологічні інновації, вкладали кошти в оновлення машин та обладнання. Не інвестували в машини та в обладнання і не планували інвестицій на ці цілі в наступному році 46% підприємств, що здійснили (задекларували здійснення) технологічні інновації. Статистично значима залежність між інвестиціями в основний капітал та інноваціями, за наведеними розрахунками відсутня (табл. 1, 2).

Такий стан зумовлений наступними обставинами.

По-перше, це особливості пострадянського менеджменту, для якого характерне бажання якомога більшого припливу зовнішніх інвестицій без втручання інвестора в контроль за розподілом ресурсів і прибутків.

По-друге, формування галузевої структури інноваційного процесу не співпадає з галузевою структурою інвестицій в основний капітал.

По-третє, в Україні домінують „мікро інновації”, які не потребують значних інвестицій.

По-четверте, інвестиції в основний капітал пов'язані не з розробкою нової продукції чи нових технологій, а з їх прямим запозиченням.

За результатами вказаного опитування виявлено, що в промисловості України інноваційний процес слабо пов'язаний з ринковою результативністю: із тих підприємств, що здійснювали технологічні інновації, лише 56% були прибутковими, 46% підприємств, не відчували конкурентного тиску на внутрішньому ринку. Але серед тих підприємств, що експортували продукцію та водночас розробляли нові технології, лише 38% не відчували конкурентного тиску з боку зарубіжних виробників. Тобто більш інноваційно активними є підприємства, конкурентоспроможні на зовнішніх ринках. Так, якщо в групі середніх підприємств виручка зросла у 56% підприємств, то в групі підприємств з обсягом виручки понад 20 млн. грн. – у 75% підприємств.

Таким чином, монополізація ринків збільшується і зв'язок між інноваційною активністю та ринковою силою і надалі зростатиме. Але, не зважаючи на те, що основним механізмом активізації інновацій є конкуренція на ринку в промисловості України наявна негативна залежність між інноваційною активністю та конкуренцією в умовах значної технологічної неоднорідності економіки.

Таблиця 1

Частка промислових підприємств, яким притаманні певні економічні та інституційні характеристики (за результатами опитування), %

	Підприємства, що здійснювали технологічні інновації	Підприємства, що не здійснювали технологічні інновації
Всього	100,0	100,0
Готували працівників для роботи з новими технологіями, %	55,2	11,3
Збільшили обсяги продажу відносно попереднього року, %	55,2	60,3
Були прибутковими, %	55,8	52,8
Здійснювали інвестиції в основний капітал, %	51,2	43,2
Не мали бізнес-плану, %	33,7	39,1
Регулярно отримували субсидії від держави (в поточному і в попередньому році), %	8,0	10,1
Стикалися з помірною або значною конкуренцією на внутрішньому ринку, %	54,0	60,2

Таблиця 2

Інвестиційна поведінка підприємств, які здійснювали технологічні інновації

	Частка підприємств, %
Всього підприємств, що здійснювали в 2003р технологічні інновації	100,0
у тому числі:	
Здійснили інвестиції у ОК .	51,0
Планували інвестиції у ОК в 2004 р.	68,0
Здійснили інвестиції в машини та обладнання	36,0
Планували інвестиції в машини та обладнання в 2004 р.	47,0

Крім того, невідповідність в Україні інститутів та стилю корпоративного управління завданням модернізації виробництва, повільна адаптація до нового класу витрат (трансакційних), невміння управляти останніми виступають факторами, які стримують перехід вітчизняних промислових підприємств на інноваційний режим відтворення.

В роботі обґрунтована класифікація джерел інвестування інноваційної діяльності промислових підприємств (рис. 2).

Джерела фінансування класифікуються по видах (фінансові, трудові, природні, капітальні вкладання) залучених ресурсів, в залежності від спрямованості (фінансовий ринок, реальні інвестиції, венчурні інвестиції) та визначаються на макро- та мікро-рівні.

У третьому розділі **„Формування передумов ефективної інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств в Україні”**, обґрунтовані основні напрями та визначено комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інноваційної поведінки вітчизняних промислових підприємств, підвищення ефективності фінансового ринку у забезпеченні інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств та впровадження механізму венчурного фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств.

Забезпечення переходу вітчизняного промислового комплексу на інвестиційно-інноваційний режим відтворення потребує узгодженого вирішення завдань формування технологічної, інституціональної та організаційних структур, здатних об'єднати всі необхідні компоненти у загальний відтворювальний контур зростання нового технологічного укладу, створити передумови для модернізації та підвищення ефективності господарювання.

Потрібно також створити сприятливе макроекономічне середовище, задіяти адекватні мотиви поведінки та оптимальні організаційні форми мікрорівневих суб'єктів. Зокрема, у технологічній сфері постає завдання формування складових нової макрорегенерації, тобто виробничо-технологічних систем нового технологічного укладу, їх зростання у поєднанні з модернізацією суміжних виробництв. Для цього мають бути вирішені проблеми: „вирощування” на основі вже нагромадженого науково-виробничого потенціалу конкурентноздатних на світовому ринку виробничо-фінансових новоутворень; необхідних технологій; стимулювання швидкого поширення виробництв нового технологічного укладу; розгортання системи підготовки кадрів необхідної кваліфікації; захисту ринків збуту вітчизняної продукції від іноземної експансії; забезпечення сприятливих з точки зору розвитку нового технологічного укладу параметрів господарського механізму.

В інституціональній сфері невідкладним є завдання формування такого господарського механізму, який забезпечував би: перерозподіл ресурсів із застарілих, безперспективних виробництв у виробничо-технологічні системи нового технологічного укладу; концентрацію ресурсів у точках його зростання;

модернізацію економіки в цілому, підвищення її ефективності та конкурентноздатності на основі впровадження нових технологій.

Рисунок 2. Класифікація джерел інвестування інноваційної діяльності промислових підприємств

На вирішення цього завдання мають працювати приватизаційна, податкова, фінансова, грошова-кредитна, регуляторна політика, політика цін і доходів. Пропонується стимулювати такі організаційно-виробничі утворення, які були б здатними стабільно забезпечувати розширене відтворення свого економічного потенціалу в умовах жорсткої міжнародної конкуренції, забезпечувати безперервне підвищення ефективності виробництва на базі своєчасного освоєння найсучасніших технологій.

Макроекономічна політика покликана створити сприятливі умови для вирішення перелічених завдань, гарантувати стабільність та нормальний інвестиційно-інноваційний клімат, підтримувати конкурентоздатність національного виробництва адекватною валютною та фінансовою політикою.

На мікрорівні належить забезпечити чіткість та визначеність прав власності, що сприятиме підвищенню рівня відповідальності за управління підприємствами, орієнтацію підприємницької діяльності на збільшення ефективності виробництва, на прогресивні технологічні інновації.

Окреслене коло завдань обумовило пропозиції щодо ефективної промислової політики, зорієнтованої на економічне зростання інноваційного типу в конкретних умовах, що склалися в українській економіці. Ця політика складається з двох компонентів: з одного боку, створення загальних макро- та мікроекономічних передумов для зростання виробничої, інвестиційної та інноваційної активності, а з другого – розробку спеціальних заходів щодо стимулювання прогресивних структурних змін на базі розповсюдження виробництв п'ятого технологічного укладу, а також випереджального освоєння базових інновацій наступного технологічного укладу.

Важливо забезпечити формування конкурентоздатних господарських утворень, спроможних працювати в умовах жорсткої конкуренції як на внутрішньому, так і світовому ринках, концентруючи ресурси на перспективних напрямках оновлення виробництва.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У дисертації розкрито діалектику форми та змісту загального, особливого та одиничного в інвестиційно-інноваційній діяльності промислових підприємств України в умовах ринкових перетворень, обґрунтовані положення, рекомендації та пропозиції щодо комплексу заходів, покликаних забезпечити формування інвестиційно-інноваційної моделі відтворення та розвитку вітчизняного промислового потенціалу.

Здійснені узагальнення та систематизації забезпечили приріст знань з предмету та об'єкту дослідження, що сприяє вирішення прикладної наукової задачі – визначення сутності, змісту та завдання економіко-статистичного виміру впроваджень інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, як економічної категорії, з виявленням вторинних властивостей.

Основними здобутками проведеного дисертаційного дослідження є наступні.

1. Державна інноваційна політика покликана уберегти від руйнування перспективні виробництва та створити умови для їхнього зростання в умовах несприятливої макроекономічної кон'юнктури, а з іншого – полегшити вивільнення капіталу та праці із застарілих і безперспективних виробництв, санацію та перепрофілювання відповідних виробничих потужностей.

Рекомендуються наступні проекти рішень взаємопов'язаних комплексних заходів інноваційної політики на макро- та мікро-рівні.

2. Пропонується здійснити комплекс заходів щодо збереження науково-технічного потенціалу України: захист державних витрат на науку та стимулювання НТП від обезцінення та скорочення, законодавче закріплення частки бюджетних видатків, що спрямовуються у сферу НДДКР не нижче 3% ВВП; різке збільшення державних субсидій на наукові дослідження, звільнення від оподаткування витрат на НДДКР; стимулювання інноваційної активності шляхом державної підтримки ризикових проектів перспективних нововведень; перехід від „відомчого” фінансування наукових організацій до фінансування інноваційних проектів на конкурсних засадах відповідно до пріоритетних напрямів становлення нового технологічного укладу.

3. Здійснити заходи, пов'язані із збереженням інформаційної інфраструктури НДДКР, у тому числі мережі наукових бібліотек, а також сполучені з підтримкою у дієздатному стані дослідних стендів, експериментальних і дослідних виробництв; субсидування витрат на захист інтелектуальної власності та забезпечення її прав; заходи активного залучення в реалізацію пріоритетних напрямків НТП, грошового та інтелектуального капіталу співвітчизників, що перебувають за кордоном.

4. Пропонується також здійснити комплекс заходів з розвитку виробничого технологічного потенціалу: розробку та виконання національних програм з розвитку та поширення ключових, насамперед ресурсозберігаючих, технологій п'ятого технологічного укладу; формування механізму стимулювання передачі технологій з військового у цивільне виробництво; підтримку тих видів інновацій, освоєння яких здатне забезпечити вітчизняним підприємствам конкурентні переваги на світовому ринку; підготовку та реалізацію програм розвитку спеціальних зон із високою концентрацією науково-технічного потенціалу, зокрема технополісів, наукових містечок; створення за допомогою держави інфраструктури, яка забезпечувала б комерціалізацію результатів НДДКР; активне використання державних закупівель передової техніки та передачі її в лізинг для прискорення оновлення основних фондів; субсидування імпорту нових зарубіжних технологій та стимулювання експорту товарів високого рівня переробки.

5. Пропонується розпочати перепрофілювання та модернізацію тих підприємств та галузей, що існують за рахунок державної підтримки і діяльність яких визнана економічно неефективною та такою, що не відповідає цілям здійснюваного структурно-технологічного маневру, а також розпочати підтримку залучення вітчизняних підприємств у глобальні відтворювальні контури нового технологічного укладу.

6. Державна промислово-інноваційна політика повинна також орієнтуватися на реалізацію порівняльних конкурентних переваг вітчизняного виробництва.

Світовий досвід успішних структурних змін засвідчує, що ключовим аспектом структурно-технологічної перебудови є підтримка тих національного виробництва, які можуть бути носіями економічного зростання у масштабах світового ринку. Україна має ряд конкурентних переваг, реалізація яких, проте, ускладнена серйозними перекосами в структурі економіки та вразливістю позицій у міжнародному поділі праці.

7. Стратегія реалізації конкурентних переваг та інтеграції вітчизняної промисловості в світогосподарські зв'язки повинна включати такі напрямки:

7.1 Стабілізація традиційного наукомісткого експорту, в тому числі на базі державної підтримки комплектних поставок для об'єктів технологічного сприяння; використання конкурентних переваг, пов'язаних з дешевизною основних факторів виробництва.

Цього можна досягти завдяки: збереженню та розвитку на базі ресурсозберігаючих технологій металомісткої машинобудівної продукції, у тому числі машинотехнічних компонентів та напівфабрикатів з чорних металів; освоєнню виробництва виробів, що завершують свій виробничий цикл у високорозвинутих країнах (в основному це стосується споживчих видів машинобудування, обладнання для харчової та легкої промисловості, торгового обладнання); розгортанню складальних виробництв з комплектуючих, що завозяться в Україну (йдеться, зокрема, про виготовлення автотранспорту, побутових електро- та електронних виробів, ПК); створенню підприємств, що забезпечують міжнародну виробничу кооперацію на основі освоєння незадіяного науково-технічного потенціалу вітчизняних високотехнологічних виробництв і проектно-конструкторських організацій; отриманню Україною замовлень на виконання НДДКР, наданню інших видів наукомістких послуг у тих сферах, де країна має висококваліфікованих фахівців і вагомі досягнення, що відповідають світовому рівню.

7.2 Реалізувати динамічні конкурентні переваги, втілені у високих технологіях. В структурі вітчизняного виробничого комплексу, як відомо, охороняються виробництва, що мають унікальні технології та здатні виконати роль експортних лідерів. Це насамперед авіакосмічне, лазерне, атомне виробництва, суднобудування тощо.

Освоєння експортного потенціалу цих виробництв при їхньому збереженню та розвитку в умовах внутрішньої незатребуваності дають можливість вирішити ряд пріоритетних завдань інноваційної політики.

8. Розширення виробництва наукомісткої продукції, що відповідає вимогам світового ринку, стимулювало б насамперед відповідні технологічні зрушення у суміжних виробництвах, їхню технологічну та організаційну модернізацію. Тим самим передові у науково-технічному плані виробництва стали б двигунами прогресивних структурно-технологічних зрушень та перебудови виробничої організації, підвищення ефективності господарювання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Субочев О. В. Державне регулювання інноваційного процесу. Створення умов для розвитку венчурного капіталу // Формування ринкової економіки, Міжвідомчий науковий збірник, Випуск 12, КНЕУ, 2004 р. С.73-79.

2. Субочев О. В. Інноваційний менеджмент в епоху глобалізації // Київський національний університет технологій та дизайну, Вісник, Збірник наукових праць, № 4, 2003 р., С. 140-147.

3. Субочев О. В., Кузьміна С. А. Інновації та стратегія підприємств // Економіка та підприємництво. Збірник наукових праць учених та аспірантів..., Випуск 13. КНЕУ. 2005 р., С. 105-110.

4. Субочев О. В. Визначення вартості джерел фінансування інвестиції // Економіка: проблеми теорії та практики. № 209, Збірник наукових праць, ДНУ – 2005 р. С. 518-524.

5. Субочев О. В. Венчурний капітал як суб'єкт інноваційного процесу // IV Міжнародна наукова конференція студентів та молодих вчених. “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”, Донецьк, 2003 р. С. 161-163.

6. Методи оцінки інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств // III Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів. “Перспективи економічного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів”. 23-24 березня 2006 р. м. Чернівці, С. 75-78.

7. Роль держави у розвитку інноваційної економіки // VI Всеукраїнська науково-практична конференція аспірантів і студентів. “Проблеми розвитку фінансової системи України і Криму”. Сімферополь, 24 -28 березня 2004 р. С. 255-257.

АНОТАЦІЯ

Субочев О.В. Інноваційно-інвестиційні діяльність промислових підприємств України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.01 – економіка промислових підприємств. – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ – 2006.

Розкрита роль інвестицій і інновацій у відтворенні підприємств, їх економічна сутність, зміст і взаємозв'язок, узагальнені принципи та методи оцінки ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств та впливу ринкового середовища на динаміку цієї діяльності.

Розкрито становлення механізму державної інноваційної політики, визначено елементи та складові наукового та фінансового забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств з аналізом динаміки та структури джерел інвестування їх інноваційної діяльності.

Обґрунтовані напрями та комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інноваційної поведінки вітчизняних промислових підприємств, підвищення ефективності фінансового ринку у забезпеченні інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств та впровадження механізму венчурного фінансування їх інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація, інвестиція, промислове підприємство, ефективність, капітал, технологія, технологічний уклад, інститути, активність, поведінка, пострадянські перетворення.

АННОТАЦИЯ

Субочев А.В. Инновационно-инвестиционная деятельность промышленных предприятий Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.01 – экономика промышленных предприятий. – Киевский национальный университет технологий и дизайна, Киев – 2006.

Раскрыта роль инвестиций и инноваций в воспроизводственных процессах предприятий, их экономическая сущность, содержание и взаимосвязь; обобщены принципы и методы оценки эффективности инновационно-инвестиционной деятельности предприятий и влияния рыночной среды на динамику этой деятельности.

Выяснено взаимодействие инноваций и инвестиций с точки зрения исследуемого предмета и объекта. Уточнен характер деятельности промышленных предприятий и влияние постсоветских хозяйственных преобразований на их поведение. В диссертации раскрыта диалектика общего и особенного в этой деятельности в условиях постсоветских хозяйственных превращений в Украине.

Обоснован комплекс мероприятий, призванных оживить соответствующую активность отечественных промышленных предприятий и направить ее в конструктивное русло.

Раскрыто становления механизма государственной инновационной политики, определены элементы и состав научного и финансового обеспечения инновационного развития промышленных предприятий с анализом динамики и структуры источников инвестирования их инновационной деятельности.

Обоснованы направления и комплекс мероприятий, которые направлены на обеспечение инновационного поведения отечественных промышленных предприятий, повышение эффективности финансового рынка в обеспечении инновационно-инвестиционной деятельности промышленных предприятий та внедрение механизма венчурного финансирование их инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновация, инвестиция, промышленное предприятие, эффективность, капитал, технология, технологический уклад, институты, активность, поведение, постсоветские преобразования.

ANNOTATION

A.V. Subochev. Innovative-investment activity of Ukraine's industrial enterprises - The manuscript.

The thesis is submitted for a degree of Candidate of economic sciences on speciality 08.07.01 – economy of industry enterprise. – Kyiv national university of technologies and design, Kyiv - 2006.

The thesis comprises the overestimation of economic reproaches to understanding the peculiarities of innovative-investment aspect of industry in the field of post-Soviet economical transformations in Ukraine.

The complex of activities is suggested to improve the efficiency of national industrial enterprises. In terms of their correlation in industrial aspect the meaning of innovation and investment is investigated. There are proved the principles and estimating methods of innovative-investment activity. There is also discovered the particular influence of free market on the appropriate national industrial enterprises performance. There is investigated the influence of post-Soviet economical reforms on the performance of these enterprises.

The resources of innovative-investment activity are also specified. The complex of activities is developed to provide the formation of an innovative-investment model into national industry.

Key words: innovation, investment, industrial enterprise, efficiency, capital, technology, technological way, institutions, activity, performance, post-Soviet reforms.

Підписано до друку 10.03.2006. Формат 60x84 1/16 Папір *офісн.*
Друк оперативний. Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. 10-06